

Cuprins

Nouă eseuri dantești (1982)

Prolog.....	7
Nobilul castel din cântul IV	15
Falsa problemă a lui Ugolino	24
Cea de pe urmă călătorie a lui Ulise.....	30
Călăul milostiv	37
Dante și vizionarii anglo-saxoni	43
<i>Purgatoriul</i> , I, 13.....	52
Simurgul și vulturul.....	55
Întâlnirea într-un vis	61
Ultimul suris al Beatricei	68

Borges oral (1979)

Prolog.....	77
Cartea	79
Nemurirea	93
Emanuel Swedenborg.....	110
Povestirea polițistă	129
Timpul.....	147

Jorge Luis Borges, *Nueve ensayos dantescos. Borges oral*

Copyright © 1995, Maria Kodama

All rights reserved.

© 2006, 2012 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,

sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

BORGES, JORGE LUIS

Nouă eseuri dantești. Borges oral / Jorge Luis Borges; trad. de Irina Dogaru și Tudora Șandru-Mehedinți – Iași: Polirom, 2012

ISBN: 978-973-46-2897-1

I. Dogaru, Irina (trad.)

II. Șandru-Mehedinți, Tudora (trad.)

821.134.2(82)-4=135.1

Printed in ROMANIA

Jorge Luis
BORGES

Nouă eseuri dantești
Borges oral

Traduceri de Irina Dogaru
și Tudora Șandru-Mehedinți

POLIROM
2012

Simurgul și vulturul

Cum s-ar putea reprezenta oare, după precepte literare, noțiunea unei ființe alcătuite din alte ființe, a unei păsări (bunăoară) alcătuite din păsări¹? Astfel formulată, problema pare a admite doar soluții banale, dacă nu de-a dreptul supărătoare. S-ar putea spune că este întru totul rezolvată prin acel *monstrum horrendum ingens*, cu puzderie de pene, ochi, limbi și urechi, care personifică Faima (mai bine zis, Scandalul sau Zvonul) în cea de-a patra *Eneidă*, sau prin ciudatul rege făcut din oameni care acoperă frontispiciul *Leviathanului*, înzestrat cu spadă și toiag. Francis Bacon (*Essays*, 1625) a elogiat prima dintre aceste imagini; Chaucer și Shakespeare au imitat-o; nimeni n-o să considere acum că o întrece cu mult pe cea a „fiorosului Aheron“ care, așa cum reiese din cele peste cincizeci de manuscrise din *Visio Tundali*, îi ține ostatici

1. În mod analog, în *Monadologia* (1714) de Leibniz stă scris că universul este alcătuit din universuri infime, care la rândul lor conțin universul, și tot așa la infinit.

pe osîndiții la chinurile iadului în rotunjimea pîntecelui său, pradă furiei cîinilor, urșilor, leilor, lupilor și viperelor.

Noțiunea abstractă a unei ființe alcătuite din alte ființe nu pare să prevestească nimic bun; și totuși îi corespund, de necrezut, una dintre figurile cele mai memorabile din literatura occidentală și alta din cea orientală. Scopul rîndurilor de față este să descrie ficțiunile acestea prodigioase. Una a fost zămislită în Italia, cealaltă la Nishapur.

Prima se află în cîntul XVIII din *Paradisul*. Dante, în a sa călătorie prin cerurile concentrice, citește în ochii Beatricei o fericire sporită, se simte și mai rob și înțelege că s-au înălțat din cerul purpuriu al lui Marte în cerul lui Jupiter. În vasta cuprindere a acestei sfere unde lumina e dalbă, zboară și cîntă făpturi cerești, care alcătuiesc una după alta literele sentinței *Diligite justitiam* și apoi capul unui vultur, care de bună seamă nu este o copie a celor pămîntești, ci pură izvodire a Spiritului. Apare apoi strălucind vulturul întreg; este alcătuit din mii de regi drepti; vorbește, simbol vădit al imperiului, cu un singur glas, și rostește *eu* în loc de *noi* (*Paradisul*, XIX, 11). O străveche neliniște muncea cugetul lui Dante: Nu-i nedrept ca Dumnezeu să osîndească pentru lipsă de credință un om fără de prihană, născut pe malul Indului și care n-avea cum să afle de Hristos? Vulturul răspunde cu acea nelimpezime cuvenită revelațiilor

divine; condamnă temerara întrebare, spune iarăși că nestrămutată este credința în Mîntuitor și sugerează că Dumnezeu a putut insufla acest har unor păgîni plini de virtuți. Arată că între acești preafericiți se numără împăratul Traian, precum și Rifeus, acesta din urmă înainte, iar primul după Sfînta Cruce¹. Dacă în veacul al XIV-lea apariția Acvilei este strălucitoare, poate mai puțin impresionantă este în secolul XX, în care vulturii iluminați și marile litere de foc sînt destinați reclamei comerciale (cf. Chesterston, *What I saw in America*, 1922).

Pare, pe bună dreptate, de necrezut că cineva a izbutit să întrecă una din marile figuri ale *Comediei*; totuși, așa s-a întîmplat. Cu o sută de ani înainte ca Dante să conceapă din secta sufiților, plăsmui ciudatul Simurg (Treizeci de păsări), care virtual îl corijează și-l include. Farid al-Din Attar s-a născut la Nishapur², patria turcoazelor și a spadelor.

1. Pompeo Venturi condamnă alegerea lui Rifeus, bărbat care existase pînă la acea apoteoză numai în cîteva versuri din *Eneida* (II, 339, 426). Vergiliu îl proclamă cel mai drept dintre troieni și, după ce-i vestește sfîrșitul, adaugă versul eliptic plin de resemnare: *Dies aliter visum* („Într-alt chip hotărîră zeii”). Nu mai regăsim în toată literatura vreo urmă a sa. Poate că Dante l-a ales ca simbol, în virtutea impreciziei sale. Cf. comentariile lui Casini (1921) și ale lui Guido Vitali (1943).
2. Katibi, autor al operei *Confluența celor două mări*, a mărturisit: „Sînt din grădina Nishapur,

Attar înseamnă în persană cel care face trafic de droguri. În *Memoriile Poetilor* stă scris că aceasta-i era îndeletnicirea. Într-o zi, un derviş intră în prăvălie, se uită la mulțimea de cutii și flacoane și-l podidi plînsul. Attar, îngrijorat și uimit, îi ceru să plece. Dervişul îi răspunse: „Mie nu mi-e greu să plec, că n-am nimic pe lume. Ție în schimb îți va fi greu să-ți iei adio de la comorile pe care le văd în preajmă”. Inima lui Attar se prefăcu într-un sloi de gheață. Dervişul plecă, dar a doua zi Attar își părăsi prăvălia și rosturile-i lumești.

Pelerin către Mecca, străbătu Egiptul, Siria, Turkestanul și nordul Hindustanului; la întoarcere se dăruie cu evlavie proslăvirii lui Dumnezeu și creației literare. Cuceri faimă lăsînd douăzeci de mii de distihuri; operele lui poartă următoarele titluri: *Cartea privighetorii*, *Cartea vitregiei*, *Cartea sfatului*, *Cartea misterelor*, *Cartea cunoașterii divine*, *Memoriile sfinților*, *Regele și Trandafirul*, *Declarație de minunății* și acel neasemuit *Colocviu al păsărilor* (*Mantiq-al-Tayr*). În ultimii ani de viață – și se spune că a ajuns pînă la o sută zece – renunță la toate desfătările lumești, chiar și la poezie. Muri ucis de soldații lui Tule, fiul lui Genghis-Han. Imaginea vastă pe care am pomenit-o este temeiul lui *Mantiq-al-Tayr*. Iată povestea poemului:

precum Attar, dar eu sînt spinul din Nishapur, în vreme ce el era trandafirul”.

Tainicul rege al păsărilor, Simurgul, lasă să-i cadă în mijlocul Chinei o pană măiastră; păsările se pornesc s-o caute, sătule de vechea lor anarhie. Știu că numele regelui lor înseamnă treizeci de păsări; știu că palatul lui se află în Kaf, muntele circular ce împresoară pământul.

Se lansează în aventura aceasta aproape infinită; trec peste șapte văi sau mări; numele penultimei este Vîrtejul; cea de pe urmă se cheamă Destrămarea. Mulți pelerini dau înapoi; alții pier. Treizeci, purificați de chinuri, ating muntele Simurgului. În sfîrșit, îl contemplă: înțeleg că ei sînt Simurgul și că Simurgul e fiecare dintre ei și toți laolaltă. În Simurg sînt cele treizeci de păsări și în fiecare pasăre este Simurgul¹. Și Plotin (*Eneadele*, V, 8, 4) proclamă o prelungire paradiziacă a principiului identității: *Totul, în cerul inteligibil, se află pretutindeni. Fiecare lucru este în același timp totalitatea. Soarele înseamnă toate stelele, și fiecare stea toate stelele, și fiecare stea toate stelele și soarele.*

Nepotrivirea dintre Vultur și Simurg nu-i mai puțin vădită decît asemănarea. Vulturul nu-i decît neverosimil; Simurgul, imposibil. Oamenii care alcătuiesc Vulturul nu se pierd în el (David îi este pupila ochilor, Traian,

1. Silvina Ocampo (*Spații metrice*, 12) a versificat astfel acest episod: „Pasărea era Domnul, oglindă ce nu piere/ Le cuprindea pe toate, nu doar ca-ntr-o părere/ În ale sale pene penele-și aflau toate/ Și-n ochi, ochii aceia cu amintiri deșarte”.

Ezechiel și Constantin îi sînt sprîncene): păsările care-l privesc pe Simurg sînt totodată Simurgul. Vulturul este un simbol al eferului, așa cum înainte fuseseră literele; și cei care-l desenează nu conțin a fi cine sînt; Simurgul cel omniprezent este de nepătruns. Dincolo de Vultur se află Dumnezeu lui Israel și al Romei; dincolo de magicul Simurg este panteismul.

O ultimă observație. Din parabola Simurgului răzbate forța imaginației; mai puțin vădită, dar la fel de adevărată, este precizia sau rigoarea sa. Pelerinii caută un tîlc necunoscut, iar acest tîlc, pe care abia la sfîrșit îl aflăm, trebuie neapărat să uimească și să nu fie, ori să nu pară, un adaos. Autorul biruie dificultatea cu eleganță clasică; în chip inspirat, căutătorii sînt ceea ce caută. Tot astfel precum David este tainicul protagonist al poveștii pe care i-o spune Nathan (*2 Samuel*, 12); tot astfel precum De Quincey a deslușit că omul Oedip, nu omul în general, este adevărata cheie a enigmei Sfinxului din Teba.